

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (3)

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

Road

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
3-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehnonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'ZBEKISTONDA NAQDSIZ TO'LOVLAR ULUSHINING OSHISHI VA PUL MASSASI NAZORATI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	28
Pardayev G'ayrat Jabbor o'g'li	
BUXGALTERIYA HISOBINING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI HISOB SIYOSATINING SHAKLLANISHIDA ASOS SIFATIDA	34
Abduvaxidov Farxod Tuychiyevich	
O'ZBEKISTON AUDITORLIK TASHKILOTLARIDA ICHKI SIFAT NAZORATI STANDARTLARINI RISKKA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	41
Bobonarova Kamola	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSION-INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	47
Azizova Habiba Arslonovna	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIGA RAQAMLI DAVLAT XIZMATLARINI KO'RSATISHNING NAZARIY YONDASHUHLARI	56
Yusupova Dilbar Mirabidovna	
КАРБОНОВЫЕ КРЕДИТЫ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА	61
Абдуллаева Зайнаб Руслановна	
BUXORO ZINDONI VA BOLO HOVUZ ANSAMBLI MISOLIDA TARIXIY OBIDALARNING BARQAROR TURISTIK SIG'IMI TAHLILI	66
Shodiyeva Moxichehra Shokir qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
SOLIQ TIZIMIDA SOLIQ RISKINI BAHOLASH USLUBIYOTI	73
Ravshanjon Azimovich	
O'ZBEKISTONDA UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA BUXORO VILOYATI TAHLILI	80
Davidxodjayev Oybek Obidovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION KREDITLASHLASHNING AMALDAGI HOLATI VA ISTIQBOLLARI	85
Abdurashidova Mohidil Qodir qizi, Karimova A.	
IQTISODIYOTNI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA DXSH ASOSIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNI BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI	91
Toxirov Jaxongir Maxmudjon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA UY-JOY QURILISHI VA IPOTEKA KREDITLASHNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	96
Turopova Nigora Xolmurod qizi, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi	
ESG INTEGRATION AND GREEN FINANCIAL ANALYSIS: A NEW METHODOLOGICAL APPROACH TO CORPORATE FINANCIAL SUSTAINABILITY	100
Erkin Temirovich Shodiev	
THE CURRENT STATE OF DIGITALIZATION OF TOURISM IN UZBEKISTAN AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT	105
Bekmurodov Bakhtiyor Farkhodovich	
TA'LIM MUASSASALARINI MOLIVALASHTIRISHDA OPTIMALLASHTIRISH ZARURATI VA YO'NALISHLARI	113
Umarov Avzaljon Yodgorali o'g'li	
AHOLI ISTE'MOL MADANIYATI VA MILLIY IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	118
Rustamov Sherov Oblokulovich	

AHOLI ISTE'MOL MADANIYATI VA MILLIY IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI

Rustamov Sherov Oblokulovich

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada aholi iste'mol madaniyatining shakllanishi, uning iqtisodiy jarayonlarga ta'siri hamda milliy iqtisodiy o'sishdagi o'ri tahlil qilingan. Iste'mol madaniyati aholining moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini oqilona qondirish, resurslardan samarali foydalanish hamda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashning muhim omillaridan biri sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada zamonaviy iste'mol tendensiyalari, raqamli iqtisodiyot sharoitida iste'molchilarning xulq-atvori va ularning ichki bozor rivojiga ta'siri yoritilgan. Iste'mol madaniyatining yuksalishi milliy ishlab chiqarishni rag'batlantirishi, raqobatbardoshlikni oshirishi va iqtisodiy barqarorlikka xizmat qilishi asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, aholining iqtisodiy savodxonligini oshirish, milliy mahsulotlarga bo'lgan ishonchni kuchaytirish hamda ekologik va mas'uliyatli iste'mol tamoyillarini rivojlantirish iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: iste'mol madaniyati, milliy iqtisodiyot, iqtisodiy o'sish, iste'mol bozori, iqtisodiy savodxonlik, raqamli iqtisodiyot, milliy mahsulot, barqaror rivojlanish.

Abstract. This article examines the formation of consumer culture among the population, its impact on economic processes, and its role in ensuring national economic growth. Consumer culture is considered an important factor in the rational satisfaction of material and spiritual needs, efficient use of resources, and sustainable economic development. The article also highlights modern consumption trends, consumer behavior in the context of the digital economy, and their influence on the development of the domestic market. It is substantiated that the improvement of consumer culture contributes to stimulating national production, increasing competitiveness, and strengthening economic stability. The research findings show that improving the economic literacy of the population, strengthening trust in national products, and developing the principles of environmentally responsible consumption are among the key factors of economic growth.

Key words: consumer culture, national economy, economic growth, consumer market, economic literacy, digital economy, national products, sustainable development.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы формирования культуры потребления населения, её влияние на экономические процессы и роль в обеспечении национального экономического роста. Культура потребления анализируется как важный фактор рационального удовлетворения материальных и духовных потребностей населения, эффективного использования ресурсов и устойчивого развития экономики. Также в статье освещаются современные тенденции потребления, особенности поведения потребителей в условиях цифровой экономики и их влияние на развитие внутреннего рынка. Обосновано, что повышение культуры потребления способствует стимулированию национального производства, повышению конкурентоспособности и укреплению экономической стабильности. По результатам исследования установлено, что повышение экономической грамотности населения, укрепление доверия к национальной продукции, а также развитие принципов экологичного и ответственного потребления являются важными факторами экономического роста.

Ключевые слова: культура потребления, национальная экономика, экономический рост, потребительский рынок, экономическая грамотность, цифровая экономика, национальная продукция, устойчивое развитие.

KIRISH

Bugungi globalashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida aholi iste'mol madaniyatini shakllantirish hamda uni rivojlantirish masalasi milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Iste'mol madaniyati jamiyatning iqtisodiy faolligi, aholining turmush darajasi, ishlab chiqarish samaradorligi hamda ichki bozor barqarorligi bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, iste'molchilarning ongli va mas'uliyatli xarid qilish ko'nikmalarini rivojlantirish milliy mahsulotlarga bo'lgan talabni oshirib, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Shu jihatdan aholi iste'mol madaniyatining iqtisodiy taraqqiyotga ta'sirini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi [9].

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda iqtisodiy islohotlarni jadallashtirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, aholi farovonligini oshirish hamda ichki bozorda sog'lom raqobat muhitini shakllantirishga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi

to'g'risida"gi PF-60-son¹ Farmonida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, xususiyl sektor ulushini kengaytirish, aholining daromadlarini oshirish va iste'mol bozorini rivojlantirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Mazkur strategiyada aholining iqtisodiy savodxonligini oshirish, milliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash hamda iste'mol madaniyatini rivojlantirish muhim yo'nalishlardan biri sifatida qayd etilgan [2].

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-fevraldagi "O'zbekiston — 2030" strategiyasini "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida"gi PF-37-son² Farmonida yoshlarni tadbirkorlikka keng jalb qilish, ichki bozorni sifatli va raqobatbardosh mahsulotlar bilan ta'minlash, innovatsion iqtisodiyot va zamonaviy iste'mol tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu vazifalar iste'mol madaniyatining iqtisodiy o'sishdagi ahamiyatini yanada oshirib, aholining ongli iste'mol ko'nikmalarini shakllantirish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi [1].

Tadqiqotning asosiy maqsadi aholi iste'mol madaniyatining mazmun-mohiyatini ochib berish, uning milliy iqtisodiy o'sishga ta'sirini tahlil qilish hamda zamonaviy iqtisodiy sharoitlarda iste'mol madaniyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlashdan iborat. Shuningdek, iste'mol madaniyatini yuksaltirish orqali milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash masalalari ham yoritib beriladi [6].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Aholi iste'mol madaniyati va uning milliy iqtisodiy o'sishga ta'siri masalalari zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda dolzarb yo'nalishlardan biri sifatida keng o'rganilmoqda. Iqtisodiy nazariyalarda iste'mol jarayoni aholining turmush darajasi, ichki bozor rivojlanishi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi muhim omillardan biri sifatida talqin qilinadi. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarda ham iste'mol bozorini rivojlantirish, iqtisodiy savodxonlikni oshirish va milliy mahsulotlarga bo'lgan talabni rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda [1,2].

Mahalliy iqtisodchi olimlardan Qodirov Sh. iste'mol bozori va aholi xarid qobiliyatining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini tahlil qilgan bo'lsa [7], Ergashev B. iste'mol madaniyatining ichki bozor barqarorligi va milliy ishlab chiqarishga ta'sirini o'rgangan [3]. Shuningdek, Xasanov A. iqtisodiy savodxonlik hamda ongli iste'mol tamoyillarining aholi farovonligini oshirishdagi ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslab bergan [10]. Ushbu tadqiqotlarda iste'mol madaniyatining rivojlanishi iqtisodiy faollikni oshirishi, milliy mahsulotlarga bo'lgan talabni kuchaytirishi va tadbirkorlik faoliyatining kengayishiga xizmat qilishi qayd etilgan.

Zamonaviy xorijiy tadqiqotlarda iste'molchilarning xulq-atvori, raqamli iqtisodiyot va barqaror iste'mol masalalariga katta e'tibor qaratilmoqda. Philip Kotler va Kevin Keller marketing boshqaruvi hamda iste'molchilar ehtiyojlarini shakllantirishning iqtisodiy jarayonlarga ta'sirini tahlil qilgan [5]. OECDning "Consumer Policy Outlook 2024" hisobotida iste'molchilarning raqamli bozordagi faolligi, ekologik iste'mol va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish masalalari keng yoritilgan [6]. Shuningdek, Jahon bankining "Global Economic Prospects 2024" hisobotida ichki iste'molning iqtisodiy o'sishdagi o'rnini va aholining xarid qobiliyati iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida baholangan [9].

Bundan tashqari, Xalqaro Valyuta Jamg'armasining "World Economic Outlook 2023" hisobotida global iqtisodiy beqarorlik sharoitida iste'mol bozori barqarorligini ta'minlash, inflyatsiya darajasi va aholining real daromadlari o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilingan [4]. BMT Taraqqiyot dasturining "Human Development Report 2023/2024" hisobotida esa inson kapitali, iqtisodiy farovonlik va ongli iste'mol tamoyillarining jamiyat rivojlanishidagi ahamiyati yoritilgan [8]. Ushbu xalqaro tadqiqotlarda mas'uliyatli iste'mol, raqamli xizmatlardan samarali foydalanish va iqtisodiy savodxonlikni oshirish barqaror iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri sifatida qayd etiladi.

Mahalliy va xorijiy tadqiqotlarni tahlil qilish natijasida aholi iste'mol madaniyatini rivojlantirish milliy iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, ichki bozor barqarorligini mustahkamlash hamda iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Shu bilan birga, zamonaviy iqtisodiy sharoitda iqtisodiy savodxonlikni oshirish, ekologik va mas'uliyatli iste'mol tamoyillarini keng targ'ib qilish hamda milliy mahsulotlarga bo'lgan ishonchni kuchaytirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda [6,8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida aholi iste'mol madaniyatining milliy iqtisodiy o'sishga ta'sirini chuqur o'rganish va ilmiy asoslangan xulosalar shakllantirish maqsadida bir qator ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida nazariy va amaliy yondashuvlar uyg'un holda qo'llanilib, iqtisodiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi har tomonlama tahlil qilindi.

1 <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>

2 <https://lex.uz/docs/-6811936>

1. Tahlil va sintez metodi. Ushbu metod yordamida aholi iste'mol madaniyatining iqtisodiy mazmuni, uning milliy iqtisodiy o'sishga ta'siri hamda iste'mol jarayonlarining asosiy jihatlari o'rganildi. Tahlil usuli orqali iste'mol bozori va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik ajratib ko'rsatildi, sintez usuli yordamida esa ular yagona tizim sifatida umumlashirildi.

2. Induksiya va deduksiya metodi. Tadqiqot davomida alohida iqtisodiy holatlar va statistik ma'lumotlardan umumiy xulosalar chiqarishda induksiya metodidan foydalanildi. Deduksiya usuli orqali esa iste'mol madaniyatining umumiy nazariy jihatlaridan kelib chiqib, milliy iqtisodiyotdagi amaliy holatlar tahlil qilindi.

3. Taqqoslash metodi. Mazkur metod asosida O'zbekistondagi iste'mol madaniyati holati xorijiy davlatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil qilindi. Shu orqali rivojlangan mamlakatlarda iste'mol madaniyatini shakllantirish va ichki bozorni rivojlantirish mexanizmlarining samarali jihatlari aniqlashtirildi.

4. Statistik tahlil metodi. Ushbu metod yordamida aholi daromadlari, iste'mol bozori ko'rsatkichlari, xarid hajmi va iqtisodiy o'sish sur'atlari bilan bog'liq statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Natijada iste'mol madaniyati va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ilmiy asosda yoritildi.

5. Tizimli yondashuv metodi. Tadqiqotda iste'mol madaniyati iqtisodiy tizimning muhim tarkibiy qismi sifatida o'rganildi. Ushbu metod orqali iste'mol madaniyatining milliy ishlab chiqarish, ichki bozor barqarorligi, iqtisodiy savodxonlik va aholi farovonligiga ta'siri kompleks ravishda tahlil qilindi.

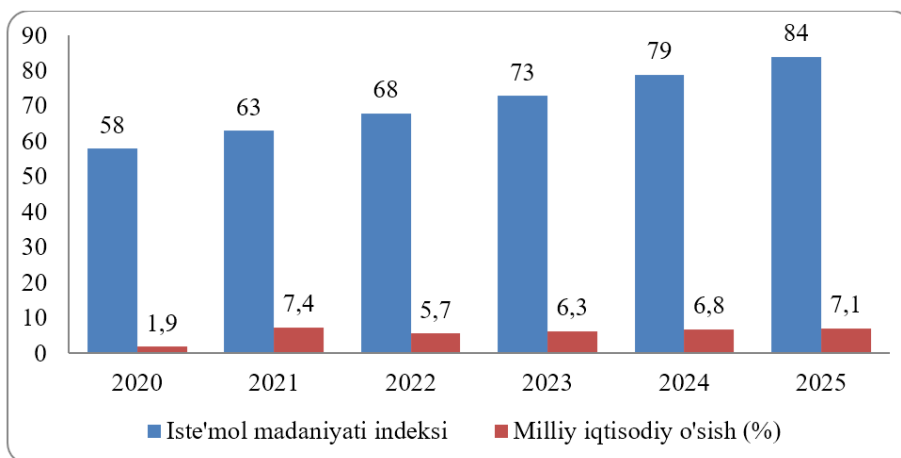
Yuqoridagi metodlardan foydalanish tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minlash, iste'mol madaniyatining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini chuqur yoritish hamda amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari aholi iste'mol madaniyatining milliy iqtisodiy o'sishga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatishini namoyon etdi. Tahlillar davomida iste'mol madaniyati rivojlangan hududlarda ichki bozor faolligi yuqori bo'lishi, milliy mahsulotlarga talabning ortishi va iqtisodiy barqarorlikning mustahkamlanishi kuzatildi. Ayniqsa, aholining ongli va mas'uliyatli iste'mol qilish ko'nikmalarining shakllanishi ishlab chiqarish hajmining kengayishiga hamda tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishiga ijobiy ta'sir qilishi aniqlandi.

Statistik tahlillar natijasida iste'mol madaniyati indeksi va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari o'rtasida o'zaro bog'liqlik mavjudligi ma'lum bo'ldi. Jumladan, iste'mol madaniyati indeksining o'sishi bilan ichki bozordagi xarid hajmi va milliy ishlab chiqarish sur'atlari ham ortib borgan. 2020–2025-yillar davomida iste'mol madaniyati indeksining 58 ballidan 84 ballgacha oshishi iqtisodiy o'sish sur'atlarining 1,9 foizdan 7,1 foizgacha ko'tarilishiga mos ravishda kuzatildi. Bu holat iste'mol madaniyatining iqtisodiy rivojlanishdagi muhim omillardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi ham iste'mol madaniyatiga sezilarli ta'sir qilayotgani aniqlandi. Elektron savdo tizimlari, onlayn xizmatlar va raqamli to'lov vositalarining keng qo'llanilishi iste'molchilarning xarid qilish odatlarida yangi tendensiyalarni shakllantirmoqda. Natijada sifatli mahsulotlarga bo'lgan talab ortib, bozor raqobatbardoshligi kuchaymoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar iste'molchilarning iqtisodiy savodxonligini oshirish va xarid jarayonida oqilona qaror qabul qilishiga ham xizmat qilmoqda (1-rasm).

1-rasm. Aholi iste'mol madaniyati indeksining milliy iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlariga ta'siri dinamikasi³ (2020–2025-yillar)

3 Manba: muallif ishlanmasi.

Diagramma ma'lumotlariga ko'ra, 2020–2025-yillar davomida aholi iste'mol madaniyati indeksining izchil o'sishi milliy iqtisodiy rivojlanish sur'atlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Jumladan, 2020-yilda iste'mol madaniyati indeksi 58 ballni tashkil etgan bo'lsa, iqtisodiy o'sish darajasi 1,9 foizga teng bo'lgan. Keyingi yillarda aholining iqtisodiy savodxonligi, sifatli mahsulotlarga bo'lgan talabi va ongli iste'mol ko'nikmalarining oshib borishi natijasida ushbu indeks 2025-yilga kelib 84 ballga yetgan. Shu bilan birga, iqtisodiy o'sish ko'rsatkichi ham 7,1 foizgacha oshgani kuzatiladi.

Iste'mol madaniyatining rivojlanishi ichki bozor faolligini kuchaytirib, milliy ishlab chiqarish hajmining ortishiga xizmat qilgan. Ayniqsa, 2023–2025-yillar oralig'ida iste'mol madaniyati indeksining 73 balldan 84 ballgacha oshishi iqtisodiy o'sish sur'atlarining 6,3 foizdan 7,1 foizgacha ko'tarilishiga mos ravishda kuzatilgan. Bu esa aholi iste'mol madaniyatini yuksaltirish, iqtisodiy savodxonlikni oshirish hamda milliy mahsulotlarga bo'lgan ishonchni kuchaytirish iqtisodiy barqarorlik va milliy iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Olingan natijalar asosida aholi iste'mol madaniyatini rivojlantirish milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlash, ichki bozorni mustahkamlash va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishning muhim shartlaridan biri ekanligi aniqlandi. Shuningdek, iqtisodiy savodxonlikni oshirish, milliy mahsulotlarni qo'llab-quvvatlash va mas'uliyatli iste'mol tamoyillarini keng targ'ib qilish orqali iqtisodiy samaradorlikni yanada oshirish mumkinligi asoslab berildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, aholi iste'mol madaniyatining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, aholining ongli iste'mol qilish ko'nikmalarining shakllanishi ichki bozorda sifatli mahsulotlarga bo'lgan talabni oshirib, milliy ishlab chiqaruvchilar faoliyatining kengayishiga xizmat qiladi. Bu esa, o'z navbatida, yangi ish o'rinlarining yaratilishi, ishlab chiqarish hajmining ortishi va iqtisodiy barqarorlikning mustahkamlanishiga olib keladi. Shu jihatdan iste'mol madaniyati iqtisodiy taraqqiyotning muhim tarkibiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda [3,7].

Tahlillar davomida iste'mol madaniyati va iqtisodiy savodxonlik o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Aholining iqtisodiy bilimlari va moliyaviy ko'nikmalari oshgani sari ularning xarid qilishdagi mas'uliyati ham ortib bormoqda. Bu esa ortiqcha va samarasiz xarajatlarning kamayishiga, resurslardan oqilona foydalanishga hamda oilaviy budjet barqarorligining mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida iste'molchilarning axborot olish imkoniyatlari kengaygani sababli ular mahsulot sifati, narxi va foydalilik darajasini chuqurroq tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqda [4,6].

Shuningdek, tadqiqot natijalari iste'mol madaniyatining rivojlanishi milliy mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirishga ham ijobiy ta'sir qilishini ko'rsatdi. Mahalliy mahsulotlarga bo'lgan ishonchning ortishi ichki ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash bilan birga import hajmining qisqarishiga ham xizmat qiladi. Natijada milliy iqtisodiyotda ichki bozorning mustahkamlanishi va iqtisodiy xavfsizlik darajasining oshishi kuzatiladi. Shu bilan birga, ishlab chiqaruvchilar o'rtasidagi sog'lom raqobat mahsulot sifatining yaxshilanishiga va xizmatlar samaradorligining ortishiga olib keladi [5,9].

Iste'mol madaniyatini rivojlantirish jarayonida keng imkoniyatlar mavjud. Jumladan, aholining ayrim qatlamlarida iqtisodiy savodxonlik darajasini yanada oshirish, reklama va ommaviy axborot vositalarining iste'mol xulq-atvoriga ta'siridan samarali foydalanish hamda oqilona iste'mol ko'nikmalarini rivojlantirish kabi yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa ayrim hollarda moliyaviy barqarorlikni yanada mustahkamlash imkonini beradi. Shu sababli aholining ongli va mas'uliyatli iste'mol qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, iqtisodiy ta'limni kuchaytirish hamda milliy qadriyatlarga asoslangan iste'mol madaniyatini shakllantirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda [8,10].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari aholi iste'mol madaniyati milliy iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Ongli va mas'uliyatli iste'mol ichki bozor faolligini oshirib, milliy ishlab chiqarish hamda iqtisodiy barqarorlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, iqtisodiy savodxonlikning ortishi aholining xarid qilish jarayonidagi samaradorligini oshirib, resurslardan oqilona foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida iste'molchilarning iqtisodiy faolligi va bozor munosabatlari yanada rivojlanmoqda.

Tahlillar asosida iste'mol madaniyatini rivojlantirish jamiyatda iqtisodiy mas'uliyatni kuchaytirishi, ishlab chiqaruvchi va iste'molchi o'rtasidagi munosabatlarni yanada takomillashtirishi hamda bozor muhitining barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Ayniqsa, sifatli va mahalliy mahsulotlarga bo'lgan talabning ortishi milliy ishlab chiqaruvchilar faoliyatini rag'batlantirib, yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yuzaga keltiradi.

Kelgusida iste'mol madaniyatini yanada rivojlantirish uchun aholining iqtisodiy bilim va ko'nikmalarini oshirish, yoshlar orasida moliyaviy savodxonlikni keng targ'ib qilish, zamonaviy raqamli xizmatlardan samarali foydalanish hamda ekologik va mas'uliyatli iste'mol tamoyillarini ommalashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa uzoq muddatda milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi va aholi farovonligining oshishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-fevraldagi "O'zbekiston — 2030" strategiyasini "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida"gi PF-37-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/docs/-6811936>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
3. Ergashev B. Milliy iqtisodiyotda iste'mol madaniyatining o'rni. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. — 143 b.
4. International Monetary Fund. World Economic Outlook. — Washington DC: IMF, 2023. — 184 p.
5. Kotler P., Keller K.L., Chernev A. Marketing Management. — 16th ed. — Harlow: Pearson Education, 2021. — 832 p.
6. OECD. Consumer Policy Outlook 2024. — Paris: OECD Publishing, 2024. — 256 p.
7. Qodirov Sh. Iste'mol bozori va iqtisodiy rivojlanish masalalari. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. — 156 b.
8. United Nations Development Programme. Human Development Report 2023/2024. — New York: UNDP, 2024. — 367 p.
9. World Bank. Global Economic Prospects. — Washington DC: World Bank Group, 2024. — 198 p.
10. Xasanov A. Iqtisodiy savodxonlik va aholi farovonligi. — Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2022. — 174 b.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>